

Stilte rond Gemertse zeeheld

Het is deze maand 400 jaar geleden dat zeekapitein Jan van Amstel ter wereld kwam in Gemert. Hij verdedigde de belangen van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en moest dit uiteindelijk met de dood bekopen.

Miranda van de Mortel

Gemert

Een echte zeeheld dus, geboren in Gemert. Toch blijft het daar nu verdacht stil op het herdenkingsfront. Mogelijke reden: Van Amstel heeft zijn tijd niet mee.

Anno 2018 blijkt het herdenken van zeehelden *not done*.

Bij de première in 2015 van de film over een andere zeekapitein, Michiel de Ruyter, klonken de eerste duidelijke geluiden van protest. Hoewel deze film vooral ging over de strijd tegen de Engelsen werd de gelegenheid aangegrepen om

De Ruyter weg te zetten als beschermer van de slavenhandel. Het protest breidde zich langzaam uit en ook andere vaderlandse helden werden onderworpen aan een kritisch onderzoek. Er gingen stemmen op tot het hernoemen van straten, pleinen, tunnels, scholen en musea die herinneren aan Nederlanders die betrokken waren bij de slavenhandel en kolonisatie.

Statussymbool

Ook Van Amstel is niet geheel onbesproken gebleven, zij het indirect. Aanleiding was het geschilderde portret dat twee jaar na zijn dood gemaakt werd in opdracht van zijn weduwe Anna Bocxhoorn. Het verhaal gaat dat het werk ruim vijftig jaar Anna's kamer sierde, tot haar dood in 1724. Het imposante

◀ Links een portret van Jan van Amstel van schilder Abraham van den Tempel. Boven de geboorteplek van Jan van Amstel in Gemert.

FOTO PETER VAN RIJEN

schilderij van de kostbaar uitgedoste zeekapitein en zijn vrouw was op zichzelf al een statussymbool, maar die status werd nog eens benadrukt door de aanwezigheid van een Moorse page: een Afrikaanse bediende, gehuld in een Arabisch kostuum en daardoor veel gelijkenis vertonend met 'onze' Zwarte Piet.

Reden voor de huidige eigenaar, het Rotterdamse museum Boijmans Van Beuningen, om het doek in 2010 centraal te stellen in een tv-aflevering. Doel was om de discussie te bevorderen en maatschappelijke vraagstukken aan de orde te stellen. Niet lang daarna brak de al sluimerende zwartepietendiscussie in alle hevigheid los en vormt inmiddels een vast onderdeel van het sinterklaasfeest. Al

of niet mede dankzij het schilderij van Jan van Amstel.

Rijkdom

Maar waarom figureerde die Afrikaanse bediende eigenlijk op het schilderij van de Van Amstels? Waarschijnlijk vanwege de eerdergenoemde status: het hebben van een bediende (lees: slaaf) gold in de zeventiende eeuw als een teken van rijkdom en luxe. Bovendien liet zijn donkere huidskleur de bleekheid van Anna Bocxhoorns huid – in die tijd hét vrouwelijke schoonheidsideaal – extra tot zijn recht komen.

De aanwezigheid van de Afrikaan kon er echter ook op duiden dat de afgebeelde personen koloniale connecties hadden. Was dat ook het geval bij Jan van Amstel? In ze-

kere zin wel, zij het wederom indirect. Als zeekapitein was Van Amstel belast met het verdedigen van de Staatse belangen op zee en in vredetijd bestond dat vooral uit het escorteren van de koopvaardij-schepen van de Republiek; schepen die koloniale handelswaar vervoerden. Maar verder ging de connectie dan ook niet. Voor zover bekend was Van Amstel niet betrokken bij de heroveringstocht van de Nederlandse bolwerken door De Ruyter.

Een relatief onschuldige zeeheld dus. Toch wordt hij in 'zijn' Gemert niet herdacht; niet met een tentoonstelling, historische optocht of een toneelstuk, zelfs niet met een lezing bij de heemkundekring. Ook in Schijndel, waar Van Amstel in 1669 overleed en waar de vereringscultus aan het eind van de negentiende eeuw onder andere leidde tot een herdenkingsmonument, lijkt men momenteel geen belangstelling te hebben voor de voormalige zeeheld.

Miranda van de Mortel heeft een bedrijf in Brabants erfgoed. Ze is geboren in Helenaveen en woonde lang in Zeilberg, waar haar vader dorpsarchivaris was.